

Asia: VN/23793/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

Esityksessä ansiopäivärahaa porrastetaan siten, että ansiopäivärahan määrä alenee 20 %:iin alkuperäisestä, kun etuutta on maksettu 40 päivää, ja 25 %:iin alkuperäisestä etuuden tasosta, kun ansiopäivärahaa on maksettu 170 päivältä.

Esityksellä tavoiteltava työllisyyden kasvu edellyttää, että alueella tai paikkakunnalla on riittävästi tarjolla erilaisia työpaikkoja ja erilaisille työnhakijoille. Työttömyysturva on jo nykyisellään vastikkeellista ja työnhakijoilla on työnhakuvelvoite. Myös TE-palvelujen asiakaspalvelumalli tavoittelee nopeaa työllistymistä ja aktivoi työnhakuun. Suuri osa työttömäksi jääneistä työllistyy nopeasti ensimmäisten kuukausien aikana, mikäli heillä on edellytykset työn saamiseen kunnossa ja avoimia työpaikkoja on tarjolla riittävästi.

Haasteellista esityksessä on, että ensimmäinen porrastus tulee jo todella aikaisessa vaiheessa. Esitys ei ota huomioon työnhakijoiden yksilöllisiä mahdollisuuksia tai valmiuksia työllistyä nopeasti edellisen työsuhteen loputtua. Työmarkkinat ovat erilaisia eri alueilla ja voi olla haastavaa löytää osaamista tai koulutusta vastaavaa työtä 40 työttömyyspäivän aikana. Kaikilla ei ole mahdollista siirtyä uusille alueille työn perässä. Erilaiset pätkätyöt ja projektityöt ovat tavallisia työelämässä, mutta niiden väliin voi jäädä aikoja, jolloin ansiosidonnainen työttömyysturva turvaa siirtymäajan toimeentulon ennen seuraavan työsuhteen alkamista. Myös rekrytointiprosessit vievät oman aikansa. Näissä tilanteissa ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan leikkaus ei lisää työllisyyttä.

Esitetty leikkaus kohtelee kaikkia ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saajia samalla tavalla riippumatta paikkakunnasta, työmarkkinoista tai työnhakijan iästä tai työhistoriasta. Esimerkiksi yli 40 vuoden työuran jälkeen työttömäksi jääneen, + 60 vuotiaan on usein vaikeampi työllistyä kuin vasta työuransa aloittaneen työnhakijan. Työttömyysturvan tehtävänä on turvata yksilön riittävä toimeentulo työttömyyden kohdatessa mutta esityksen mukainen ansioturvan lasku vailla todellisia uudelleen työllistymismahdollisuuksia on yksilön ja perheen kannalta taloudellisesti suuri haaste.

Työnhakijat eivät voi vaikuttaa paikkakuntansa työmarkkinatilanteeseen. Esimerkiksi äkillisen rakennemuutoksen tilanteessa, kuten Kemissä vuonna 2021, 550 pitkän työuran tehnyttä työntekijää jäi työttömäksi ja ansiosidonnainen työttömyysturva pehmensi ansiotason laskua. Heistä n. 90% on tällä hetkellä joko uudelleen työllistynyt, uudelleen kouluttautunut tai eläköitynyt. Ansiosidonnainen työttömyysturva on mahdollistanut yksilöille etsiä ja suunnitella uusi polku tai ammatti, mikä on myös pitkällä tähtäimellä ja työvoimapulan aikanakin kansantaloudellisesti kannattavampaa, kuin työllistyä koulutustaan vastaamattomaan matalampipalkkaiseen työhön. Vain pienelle osalle em. irtisanotuista (ikääntyneimmille ja työkykyhaasteita omaaville työnhakijoille) ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta on tullut pitkäkestoinen perustoimeentulo.

Ikääntyneimmillä ja myös muilla työnhakijoilla voi olla monia työkykyä rajoittavia tekijöitä, joiden vuoksi työllistyminen on vaikeaa. Hyvinvointialueen kyky tuottaa esim. työkykyarviointeja on haasteellinen ja näin työttömyysaika pitenee. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan lasku ei näissä tilanteissa aktivoi työhön vaan vaikeuttaa taloudellista tilannetta.

Ansioturvan leikkauksen vaikutuksia tulisi arvioida osana sosiaaliturvan leikkauksia, joihin kuuluu mm. suojaosuuksien poistaminen, yksinhuoltajakorotusten poistaminen, leikkaukset asumistukeen ja toimeentulotukeen.

Lausuttavaa palkkatuetta työtä ja työssäolohtoa koskevasta ehdotuksesta?

Esityksen mukaan palkkatuettu työ ei jatkossa kerryttäisi palkansaajan työssäolohtoa lainkaan, kun tähän mennessä palkkatuetusta työstä 75 % viikoista on laskettu palkansaajan työssäolohtoon. Työssäoloehdon kertymisen poistaminen palkkatuetun työn osalta muuttaa palkkatukityön vaikuttavuutta ja sen hyödyntämistä mm. pitkäaikaistyöttömien työllistämisessä. Työssäoloehdon täyttyminen palkkatukityössä on motivoinut työllistymään esim. järjestöihin tai kuntaan määrääjäksi ja näin vahvistamaan osaamista tai työelämävalmiuksia, jotka edesauttavat avoimille työmarkkinoille siirtymistä. Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden työllistymispolku voi olla pitkä ja palkkatuettu työ on siinä merkittävässä roolissa. Osalle palkkatukityö on ainut työllistymisen ja kohtuullisen toimeentulon turvaava tapa. Nyt tämä keino vähenee tulevien työllisyysalueiden palveluvalikoimasta ja lisää pitkäaikaistyöttömyyttä ja kuntien työttömyysturvamaksuja.

Työvoimapalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnille vuoden 2025 alusta ja on tärkeää säilyttää kunnille mahdollisuus hyödyntää nykyisen kaltainen palkkatukityö työllistämisessä ja työnhakijoiden työllistymispolkujen rakentamisessa avoimille työmarkkinoille.

Lausuttavaa työllistämisvelvoitteen ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

Laki velvoitetöyöllistämisestä kaipaa uudistusta, koska työmarkkinat ja työurat ovat muuttuneet. Työllistämisvelvoitteen piiriin tullaan varsin varhain. Osalla ehtii olla useampi velvoitetöyjakso ennen lisäpäiväoikeutta. Velvoitetöyön ikärajaa tulisi nostaa tai luopua velvoitetöyöstä samaan tapaan kuin lisäpäiväoikeudesta: porrastetusti.

Ikääntyneiden työttömien ja lähellä eläkeikää työttömäksi joutuneiden eläkkeelle pääsyä tulisi ennemminkin helpottaa kuin ylläpitää työttömyyden ja eläkkeen välitilaa (lisäpäiväoikeus) tai työnhakijana olemista, vailla realistisia mahdollisuuksia työllistyä. Työkyvyttömyyseläkkeelle pääseminen tulisi mahdollistaa työttömälle samalla tavalla kuin työssä olevalle ja työkykyä tulisi arvioida laajemmin kuin terveydentilan näkökulmasta.

Lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevasta ehdotuksesta?

-

Lausuttavaa ehdotuksesta, joka koskee luopumista eräistä työssäoloehdosta ja ansiopäivärahan määrä koskevista ikäsidonnaisista poikkeuksista?

-

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

Palkkatuen käytön väheneminen, työssäoloehdon kertymisen poistuminen ja ansiopäivärahan pienentäminen vaikuttavat suoraan kotitalouksiin ja voivat lisätä toimeentulotuen tarvetta. Samanaikaiset muutokset esim. asumistukeen ja suojaosan poisto voivat kohdentua samoihin kotitalouksiin ja lisäävät toimeentulo-ongelmia.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Ansioturvan pienennys ja työssäoloehdon poistuminen palkkatukityöstä kohdistuu eniten ikääntyneisiin ja vaikeassa työmarkkina-asemassa oleviin, joiden työllisyys ja toimeentulo heikkenee entisestään. Tämä lisää kuntien työttömyysturvamaksuja työttömyysjaksojen pidentyessä ja keinovalikoiman vähetessä. TE24-uudistuksessa kunnille on tulossa lisää tehtäviä sekä kustannuksia ja olisi suotavaa, ettei tässä vaiheessa tehtäisi uudistuksia, jotka heikentävät kuntien mahdollisuuksia huolehtia tulevista lakisääteisistä tehtävistä. TE-uudistuksessa tavoitteena on työllisyyden kasvu ja elinvoiman edistäminen. Kolmannen sektorin merkitys työllistämisessä vähenee palkkatukityön työssäoloehdon poistumisen myötä. Siten myös niiden mahdollisuudet kuntalaisten elinvoiman ja hyvinvoinnin edistämiseen heikkenevät.

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

Palkkatuen käyttö ja sitä kautta kaikista vaikeimmin työllistettävän kohderyhmän aktivoiminen tulee olemaan entistäkin haastavampaa. Järjestöjen työllistämisen merkitys on suuri vaikeimmin työllistyvien osaamiseen ja työelämävalmiuksien parantamiseen. Kuntien ja järjestöjen välinen yhteistyö työllistämisessä vähenee tai loppuu kokonaan. Paikalliset hyvät yhteistyömallit kuntien ja järjestöjen välillä purkautuvat.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

-

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Esityksen vaikutusta voidaan seurata mittaamalla palkkatuen käytön määriä, pitkäaikaistyöttömyyden kehitystä, työttömyysturvakustannusten ja sosiaalietuuksien määrien kasvua, palkkatuen käyttöä avoimille markkinoille.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?-

Kohdennettu kysymys TE-toimistoille ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa mukana oleville kunnille: Mikä on tilastotietoihin tai arvioon perustuva käsityksenne muutoksen taloudellisista ja muista vaikutuksista, jos palkkatuettu työ kerryttäisi kokonaisuudessaan työssäolovelvoitetta ja koulutusta vailla oleville nuorille asetettua seuraamusta?

-

Hakala Riitta